

SZEMLE

GODÓ ÁGNES:

MAGYAROK A JUGOSZLÁV NÉPFELSZABADÍTÓ HÁBORÚBAN

(Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1972., 284 p.)

A második világháború földrészekre kiterjedő mérhetelen anyagi és szellemi pusztításáról a világ országainak történései — köztük a magyar szakemberek — könyvtárakat megtöltő műveket írtak. E rettenetes időszak katonai tanulságait a volt hadvezérek, a katonai szakemberek, ki tudná megmondani hányszor és hányféleképpen írták meg, hogy tanulságként megőrökiítsék a jövő számára.

Ezek után azt hihetnők, hogy már mindent — legalábbis nagyon sokat tudunk a félvilágot felperzselő háborúról. Koránt sincs így.

Ennek bizonyítására hadd hivatkozzam *Godó Ágnes* könyvére, amelynek elolvasása után rögtön megállapíthatjuk, hogy bármily sok mindent ismerünk is a második világháború különböző hadszínterein lejátszódó események főbb vonásaiból, de arról, hogy milyen események zajlottak le a velünk határos országban, Jugoszláviában; hogy miként harcoltak az itt élő magyarok a jugoszláv felszabadító háborúban és hogyan kapcsolódtak be a küzdelembe a magyar állampolgárok, arról édes keveset tudunk.

A szerző művének éppen az adja meg időszerűségét, tartalmi, politikai és tudományos értékét, hogy a szomszédos, baráti Jugoszlávia népfelszabadító háborúja átfogó történetének eseményeibe ágyazva ismertet meg bennünket az ott élő nemzetek és nemzetiségek bátor tetteivel.

A szerző nagy érdeme, hogy elsőként kísérli meg leírni a jugoszláv népfelszabadító háborúban részt vevő mintegy kétezer magyarországi antifasiszta

küzdelmének valós történetét. Hiszen mindeddig sem a nagyközönség, sem a szakemberek ismerete nemigen terjed túl a szabó ifikről és a Petőfi-egységről szerzett információkon, amelyeknek a forrásai főként az egyre halványuló, olykor akaratlanul is „megszépített” emlékekből származtak.

A szerző — aki az események résztvevőinek visszaemlékezéseit is felhasználja — könyvét eredeti dokumentumok alapján írja meg, arra törekedve, hogy lehetőleg egyetlen fontosabb esemény, illetve személy se maradjon említés nélkül. Az eseményeket és a benne szereplő személyeket a tényekkel szembesítve és nem a mából visszatekintve ítéli meg.

Éppen ez a helyes módszer tette lehetővé számára, hogy sok új, mindmáig homály fedte epizóddal bővítette ki a Jugoszláv Népfelszabadító Hadseregben és Partizánosztagokban harcoló kisebb-nagyobb csoportok és személyek történetét — mintegy igazságot szolgáltatva az egykori bátor, az ellenállás minden következményeit vállalóknak.

Mind ez ideig nem sokat tudunk például a bori rézbányák kiaknázására a németeknek eladott több ezer magyar politikai és vallási üldözött, kommunista, szocialista internált sorsáról. Pedig ezek egy részének sorsa is összefonódott a jugoszláv ellenállók, partizánok küzdelmes életével. A bori táborokból megszökött, vagy a jugoszláv partizánok és a Vörös Hadsereg csapatai által felszabadított munkaszolgálatosok közül számosan fegyvert fogtak

és harcra keltek felszabadítóik oldalán a náci gyilkosok ellen. Mások pedig — például az orvosok — partizánkórházakban gyógyították a hősi küzdelem áldozatait. A festők, tollforgatók a maguk tehetségével, alkotásaikkal — festményekkel, plakátokkal, röplapokkal és más írásokkal — segítették a jugoszláv népfelszabadító erőket.

De ki hitt volna azoknak a volt horthysta katonáknak, akik — ha a huszonegyedik órában is, de felismerték a nemzetvesztők bűnös politikáját, gyáva, önző magatartását, és a háború utolsó hónapjaiban (ki tudta akkor, hogy valóban az utolsó napjai) Szlovénia területén teljes felszerelésükkel a jugoszláv partizánok oldalára álltak és fegyverrel a kézben harcoltak az immár közös ellenség, a német fasizmus katonái ellen.

Mindezzel a szerző nemcsak roppant izgalmas és érdekesítő olvasmányt ad az olvasó kezébe, hanem jelentősen bővíti, teljesebbé teszi eddigi ismereteinket, a sok új adattal és megállapítással pedig számottevően gazdagítja a magyar antifasiszta ellenállási mozgalom történetét.

A mű értékét és anyaggazdagságának hitelét erősíti, hogy a szerző munkájának minden adatát és megállapítását eredeti — magyar, elsősorban jugoszláv levéltárakban felkutatott forrásokból: parancsokból, névjegyzékekből, összefoglaló helyzetjelentésekből és sokoldalúan ellenőrzött visszaemlékezésekből, valamint a jugoszláv történészek által írt tudományos művekből meríti.

Igen figyelemreméltó tény az is, hogy a szerző munkája során a birtokában levő forrásanyagokkal szembeesíti, ily módon reális alapokra helyezi azokat a témával kapcsolatos visszaemlékezéseket, újságcikkeket, tanulmányokat és

más írásokat, amelyek e tárgykörben már napvilágot láttak hazánkban.

Godó Ágnes könyve igen becses hozzájárulás ahhoz, hogy népünk, közte a magyar ifjúság is megismerhesse azt a hősi küzdelmet, amelyet Jugoszlávia népei vívtak a második világháború idején mind a német fasizmus, mind csatlóslai, mind pedig a belső reakciós erők embertelen elnyomása és kíméletlen pusztítása ellen.

Jól tudjuk, hogy a több százezer fős osztagokban harcoló kétezer magyar származású személy tevékenységének értéke nem számottevő. De úgy gondoljuk, hogy ez esetben nem is a számok vagy a harci cselekmények nagysága a döntő, hanem az a tény, hogy ezek a bátor hazafiak egy olyan ország haladó erőit képviselték ott a szabadságukért harcolók élvonalában, amelynek uralkodó osztályai az akkori Európa egyik legreakciósabb rendszerét teremtették meg. Egy olyan rendszert, amely kíméletlenül üldözött minden haladó, demokratikus eszmét.

Eppen ezért bizvást mondhatjuk, e kétezer magyar harcos révén a magyar—jugoszláv kapcsolatok nemcsak antifasiszta, hanem forradalmi, osztályharcos jellegűek is voltak a második világháború idején.

A könyv gondozásával nagyon szép és nemes kötelességének tesz eleget a Zrínyi Katonai Kiadó, amikor emléket állít a kétezer, eddig többségében ismeretlen magyar harcos tetteinek, akik Jugoszlávia zordon tájain, meredek, sziklás hegyvidékein, sűrű erdőségeiben, szilaj folyóik mentén, fasisztáktól hemzsegő falvaiban és városaiban jugoszláv bajtársaikkal együtt harcoltak a szabadságért, a haza függetlenségéért, az új, emberibb életet teremtő hazáért.

Sztana Béla